

PAAL BERG KOMMER — OG GÅR

„— Jeg sa at han hadde ikke lov å kaste kortene og fly”

Statsrådene Lie og Torp — et problem for regjeringdannelsen

14 JUNI (fortsett). Det har vært en alminnelig forbitrelse over at Regjeringen to dager før Stortinget kom sammen, utferdiget en provisorisk anordning om første stortingsvalg. Jeg fremsatte på presidentskapets vegne forslag om å forlange saken fremsatt ved proposisjon, og det ble enstemmig vedtatt — litt av en nesestyver for Regjeringen. Nye presidenter ble smertefritt valgt — Monsen, Natvig Pedersen og Andrá. Jeg kommer til å savne de gamle. De var vei innarbeidet, lojale og hederlige. Monsen er bare innpisket partipolitiker. En for en kom de fratredende inn for å si farvel, og de ville holde taler. Men jeg forebygget det ved å si at de måtte spise aften med meg en av de første dager.

15 JUNI. I valgkomiteen igår ble Oksvik, Valen, Moseid og jeg valgt som utvalg for bankvalgene, og vi er begynt vårt arbeide idag. Det gjelder jo å få alle innstillinger fra hånden. I møte for lukkede dører i Stortinget i midt-dags ble det enstemmig besluttet å forlange de provisoriske anordninger om dødsstraff fremmet som proposisjon — en ny, beskjeden seier for de konstitusjonelle krefter og et nederlag for dem som ville holde Stortinget utenfor.

Hadde gruppe møte hvor vi drøftet vår stilling til regjeringdannelsen. Men var enstemmig om at vi ikke burde medvirke hvis Lie og Torp skulle med i Regjeringen som ryktet vet å fortelle. Enhver tanke på granskning vil bli illusorisk hvis de to er med.

16 JUNI. Fikk en noe eiendommelig innkallelse til en konferanse med Paal Berg. Man skulle jo ha trodd at når en mann holdt på å danne en regjering og ønsket støtte av alle partier, ville han søke meget private konferanser med de foraktelige partiets ledere. Men ikke så Paal Berg. Han innkalte førerne for hvert parti og for hver gruppe til konferanse i Monsens værelse. Med en kelslerig nediende gestus bad han oss om å ta plass, og sa da at han var kommet for å legge kortene på bordet og snakke like ut og ønsket å bli orientert om stemningen i gruppene. Men han ville si med én gang at når uttrykket samlingsregjering

ham å søke Nygaardsvold, og sa at når han så så å si gjorde kabinettspørsmål på å få med de to statsråder, bragte det saken i en ny stilling, og jeg måtte forelegge den for min gruppe. Valen sa at Venstre jo bare hadde uttrykt en stemning og ikke stillet noen betingelse for å være med i en regjeringdannelsen. Jeg sa at Høyre overhodet ikke hadde ytret noe ønske om å være med i en regjering, og om vi ikke deltok i en regjeringdannelsen, betydde det selvfølgelig ikke at vi på noen måte stillet oss fiendtlig til en slik regjering, bare at vi ikke ønsket å dele ansvaret for den.

Av C. J. Hambro

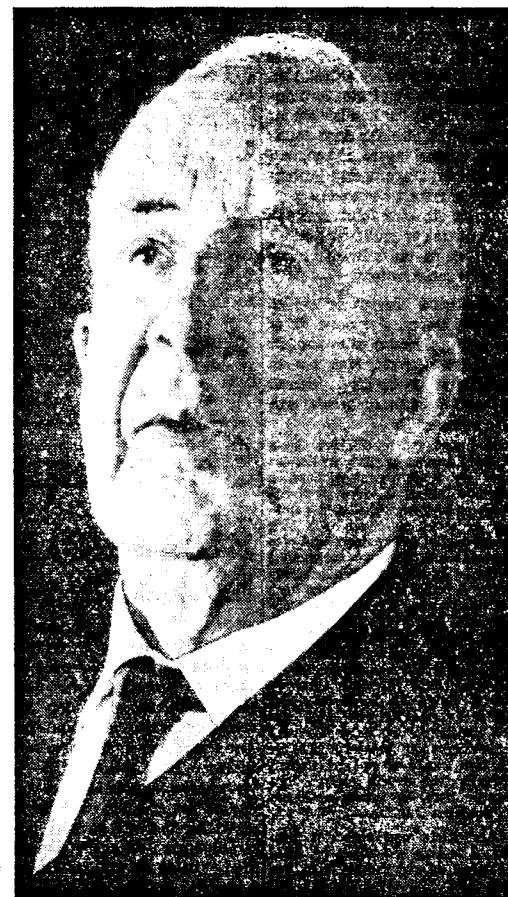
Berg svarte at det ville være utelukket for ham å danne regjering uten Høyre, men denne konferanse hadde gitt ham et levende inntrykk av at han ikke var den rette mann til å danne regjering. Han var skuffet over «den mangel på hjertevarme» hvormed han var blitt møtt av sitt eget parti. Han var ikke fornøyet med den mottagelse Bondepartiet hadde gitt ham, og mine uttalelser hadde vist at det var et vidt skille mellom Høyres oppfatning og hans egen oppfatning. Han ville derfor i ettermiddag gå til Kongen og si at han ikke kunne påta seg å danne regjering.

Å si at vi alle var forbløffet, er

Kongen og gi opp. Vi forklarte ham at det var umulig å få samlet gruppe møter lørdag ettermiddag eller søndag. Men vi skulle alle ordne gruppe møter mandag kl. 5 og så møte Berg kl. 6, og han kunne ikke unngå å få inntrykk av at samtlige grupper ville komme til å akseptere hans forskjellige ønsker. Men vi var alle noe betuttet da han gikk, ikke minst hans egne partifeller. Jeg vekslet noen ord med Valen som var enig med meg i at det var en utrolig måte å gå frem på når man skulle danne Regjering. Både Trædal og Langeland rystet på hodet og hadde sine tvil om hvorvidt Berg kunne være den rette mann. Og selv Monsen, som er Bergs varmeste advokat, kunne ikke tilbakeholde sin forbauselse over den måte hvorpå Berg opptrådte.

Høyesterettsadvokat Thomas Bonnevie som hadde henvendt seg til meg og spurt om det ville inter-

Høyesterettsjustitiarius Paal Berg. — Ingen mann som hadde forskøkt å danne regjering, var blitt møtt med større velvilje enn han, skriver Hambro, som selv rettet en inntrengende henstilling til Berg om ikke å gå til Kongen og gi opp.

vord. Han nevnte at det hadde stått i Aftenposten at han kanskje skulle bli utenriksminister, og kom så inn på Trygve Lie som han sa var den første Berg snakket med. Han (Andvord) hadde selv sittet i forværelset da Berg søkte Lie dagen etterat han hadde mottatt Kongens anmodning. All den stund Berg hadde forskikret overfor oss at han ikke hadde gjort noen henvendelse til Lie, var opplysningen av interesse. Berg kan naturligvis svare at han ikke har bedt Lie om å gå inn i denne regjering, men sålene har søkt opplysninger hos ham. Allikevel...

10 JUNI. Hadde møte med di-

essere meg å lese hans meget omhyggelig førte dagbok fra juni-dagene 1940, sendte meg endel blad av den. Det er klart at det er to menn han ikke beundrer for deres holdning. Det er Berg og biskop Berggrav.

Om aftenen hadde jeg arrangert en liten middag for det avgåtte presidentskap på Grand. Det var meget vellykket, og Magnus Nilssen holdt en pussig liten tale. Han sa at det var klart at presidentskapsmedlemmene beundret meg for min evne til å opptre, og for den måte hvorpå jeg alltid hevdet Stortingets verdighet. Men han som var en gammel mistenksom politisk motstander, måtte — han skammet seg nesten ved det — tilstå at han var kommet til å holde av meg. — Jeg svarte med noen passende ord og alt var idel velstand.

Natvig Pedersen, rektor, Stavanger, arrestert av tyskerne, kom til Sachsenhausen i mai 1943 og satt der til krigens slutt. Valgt til Stortinget av Arbeiderpartiet fra Stavanger 1937—53. President i Odelsstinget juni 1945, visepresident i Stortinget fra desember 1945, president 1949 til 1953.

Andrá, Jon, skoledirektor, stortingsmann for Arbeiderpartiet for byene i Nord-Norge 1931—49. Utnevnt til skoledirektor i Nordland 1948. President i Lagtinget juni—november 1945.

Jensen, Chr. L., høyesterettsadvokat, stortingsmann for Høyre fra Akershus 1937—45.

Kier, Andreas, rådmann, stortingsmann for Høyre fra Kristiansand 1931—33 og 1937—45.

Olsen, Carl R., stortingsmann fra Finnmark 1931—45 (Høyre).

Skeilbrok, B. U. E., Høyre-stortingsmann fra Vest-Agder 1931—45.

Nordlie, Arthur, Høyre-stortingsmann for Oslo 1928—45, mangeårig medlem av Høyres sentralstyre, formann 1945—49.

Enerett Aftenposten.

De to første artikler i denne serie, Politiske dagboksblad I og II, stod gjengitt i Aftenpostens morgengummer henholdsvis torsdag 9. april og fredag 10. april. Den fjerde og siste artikkel om Hambros dagbøker fra 1945 kommer i Aftenpostens morgengummer mandag 13. april.

107401

gruppe til konferanse i Monsens kontor. De diskuterte kretslerlig medtende gestus bad han oss om å ta plass, og så da at han var kommet for å legge kortene på bordet og snakke like ut og ønsket å bli orientert om stemningen i gruppen. Men han ville si med én gang at når uttrykket samlingsregjering var brukt i forbindelse med hans regjering, var det ikke hans akt å danne en regjering hvor de forskjellige partier var forholdsmessig representert, men å samle om seg uansett parti de folk som han ønsket å samarbeide med, men han måtte jo vite hvorledes en slik regjering ville bli mottatt i Stortinget. Han hadde tenkt å ta med av den sluttede regjering statsrådens Lie og Torp.

Jeg så da at når vi skulle snakke like ut, så var det i min gruppe en meget sterk stemning mot å flytte over i den nye regjering sjefene for nettopp de departementer som i første rekke skulle undergives granskning. Vi tilla dette spørsmål, som jo også var blitt gitt plass på partiens fellesprogram, en så stor betydning at stemningen var for å forby noen mann av vårt parti å ta sete i en slik regjering. Valen og Markhus uttalte at også i Venstre var det avgjort stemning mot at de to statsråder skulle fortsette. Trædal sa at Bondepartiet gjerne ville ha litt rede på hvorledes Berg så på Stortinget i sin alminnelighet og på det Storting som nu var samlet. Forsvrig mente Bondepartiet også at det var ytterst uheldig om de to departementsjefer skulle tre over i den nye regjering.

Berg sa at han skjønte ikke riktig hva Trædal mente; det var jo en selvfølge at han ønsket det best mulige samarbeide med Stortinget, også det Storting som nu var samlet. Og det var en forutsetning fra hans side at de to statsråder ble med. Han hadde opprinnelig tenkt at Ruge burde være forsvarsmister, men Ruge ønsket å være i militær virksomhet, og hadde uttalt at Torp hadde hans fulle tillit i enhver henseende. Kongen hadde også uttalt seg for at de to fortsatte og hadde sagt at Lie hadde en god posisjon blant de allierte. Forsvrig måtte Berg si at han var skuffet over den mottagelse han hadde fått.

JEG SPURTE om han hadde konferert med Nygaardsvold da det syntes meg å være det naturlige utgangspunkt når man ville bevare kontinuiteten, mer naturlig enn å konferere med Lie og Torp. Berg sa at han hadde ikke konferert med Nygaardsvold, men heller ikke med andre av Regjeringen. Jeg henstillet inntrengende til

var ikke fornøyet med den mottagelse Bondepartiet hadde gitt ham, og mine uttalelser hadde vist at det var et vidt skille mellom Høyres oppfatning og hans egen oppfatning. Han ville derfor i eftermiddag gå til Kongen og si at han ikke kunne påta seg å danne regjering.

Å si at vi alle var forbløffet, er nesten et for mildt uttrykk. Jeg sa til ham at han hadde ikke lov å kaste kortene og fly. Deril var dette altfor alvorlig. Og ingen mann som hadde forsøkt å danne regjering, var blitt møtt med større velvilje enn han. Jeg kunne tenke meg som en vel til å bevare kontinuiteten at Berg anmodet Nygaardsvold om å tre inn som den nye regjeringens rådgiver og lot ham

Sverre Støstad, som stod Nygaardsvold særlig nær, antydet at Nygaardsvold kunne ha latt seg overtale til å gå inn i en ny regjering som konsultativ statsråd for å bevare kontinuiteten. Spørsmålet Lie og Torp ville da falle bort. Nu var Gubben bitter, og det hele var vanskelig . . .

bli fulgt av to medlemmer av sin regjering — etter hans eget valg — som konsultative statsråder. I andre land var statsministre gått inn i en ny regjering på denne måten i disse tider. Berg sa at det var litt vanskelig for ham å be Nygaardsvold om noe slikt. Jeg tilbød meg å gå og snakke med Nygaardsvold — et tilbud som ikke ble mottatt.

Alle de tilstedeværende sluttet seg til min inntrengende henstilling til Berg om ikke å gå til

Venstres fører, Neri Valen, sa at «Venstre jo bare hadde uttrykt en stemning og ikke stillet noen betingelser for å være med i en regjeringdannelse.» — Også Bondepartiet mente det var ytterst uheldig om Lie og Torp skulle tre over i den nye regjering.

17. JUNI. Begynte dagen med en samtale med statsråd Wold om de lover som må fremmes. Han hadde innkalt personale i Justisdepartementet for å få mangfoldiggjort de nødvendige dokumenter til behandling av valglovene og var meget oppsatt på at jeg ikke skulle kunne bebreide ham at det var sommel i Justisdepartementet som bevirket forsinkelser i Stortingets arbeid. Han lovet å fremme dødsstraffproposisjonen snarest og få Nygaardsvold til å holde statsråd for å få den fremsatt. Han syntes taknemlig for mitt forslag om å behandle hele saken hemmelig inntil den var sluttbehandlet.

Jeg hadde videre en konferanse med Støstad om regjeringdannelsen. Vi syntes begge at det var høyst beklagelig og temmelig syndelig at Paal Berg ikke hadde snakket med Nygaardsvold for Støstad antydet at Nygaardsvold da kunne ha latt seg overtale til å gå inn i en ny regjering som konsultativ statsråd for å bevare kontinuiteten. Spørsmålet Lie og Torp ville da falle bort. Nu var Gubben bitter, og det hele var vanskelig. Han spurte om ikke jeg kunne være villig til å danne regjering. Jeg svarte nei. Jeg burde være en mann som hadde vært hjemme, og skulle jeg danne regjering, ville det bli oppfattet som partipolitisk uteskende og kanskje vanskeliggjøre et samarbeide i stedet for å lette det. Vi beklaget begge at Berg ikke hadde søkt Nygaardsvold straks han fikk Kongens anmodning om å danne regjering. Støstad kom tilbake til at det da ikke var utelukket at Nygaardsvold hadde erklært seg villig til å gå inn som konsultativ statsråd for å sikre kontinuiteten. Nu var Støstad bange for at det var for sent.

Jeg var i Nationaltheatret ved matinten av russiske krigsfanger, satt i fremmedlosjen med Monsen, fru Monsen og ambassadør And-

ikke hadde gjort noen henvendelse til Lie, var opplysningen av interesse. Berg kan naturligvis svare at han ikke har bedt Lie om å gå inn i hans regjering, men alene ha søkt opplysninger hos ham. Allikevel . . .

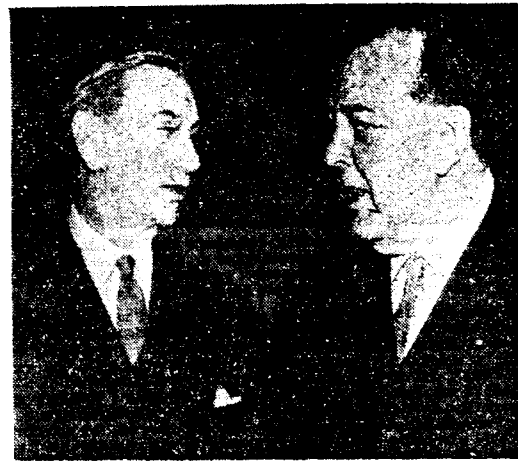
18. JUNI. Hadde møte med direktør Rygg kl. 9 imorges til gjennomgåelse av Norges Banks bestyrelser etc. Ennu for Rygg var gått, kom det innkallelse til et møte med Berg kl. 12. Da vi kom sammen, på Monsens kontor, sa Berg at hans beslutning var fattet. Vi behøvde ikke holde noen gruppemøter, for han var kommet til det resultat at han ville ikke danne regjering selv om man imotekom alle hans ønsker. Han skjønte nu at det var flere bårer og undervannsskjær enn han hadde tenkt seg; han var ikke noen kampens mann og den politiske virksomhet hadde alltid vært som et interregnum i hans juridiske løpebane.

Jeg spurte om han hadde konferert med Nygaardsvold, og han svarte ja. Jeg spurte hva Nygaardsvold hadde sagt. «Han bestyrket meg i den oppfatning at jeg ikke er den rette mann til å danne regjering,» svarte Paal Berg. Han folle også at han var for gammel til det. — Jeg beklaget hans avgjørelse sterkt. Det samme gjorde de andre. Jeg spurte Berg om det nytet noe at vi forsøkte å presse ham. Dertil svarte han nei.

Vi fikk så et glimt av hva som egentlig lå bak. Det var dokument nr. 1 fra Stortingets hjemmeverende presidenter og den rolle Berg spilte i dette dokument. Det gikk åpenbart sterkere inn på ham enn angrepene i Friheten for hans tale til Quisling i april 1940. Berg forsøkte å bestride riktigheten av det som var anført, at han, da Magnus Nilssen den 16. (17.?) juni nærmest vegret seg ved å forhandle med tyskerne, skulle ha sagt: «Jeg vil som nordmann henstille så alvorlig jeg kan at presidentskapet ikke vilker unna.» Han ble skarpt vist tilbake av Valen, men var sterkt irritert. Berg sa dermed farvel, og vi så på hverandre — og skiltes.

JEG KONFERERTE om eftermiddagen i bankutvalget, men ble så kalt ut av Getz som fortalte at Jenssen og Klær nærmest hadde foranstaltet et gruppemøte i revolt. Jenssen står jo «hjemmefrontens ledelse» nær, og han fortalte at Berg hadde holdt møte i «hjemmefrontens ledelse» (den han gjentagne ganger har erklært var oppløst) og der lagt hovedskylden på meg for at han ikke kom til å danne regjering. Over dette var

hens formann. Det ble så ganske stille — og vi gikk over til å diskutere dødsstraffen som Klær, Carl R. Olsen og Skeibrok var imot uten å ville ta et endelig standpunkt. — Høyesterettsdommer Thomas Bonnevila som hadde henvendt seg til meg og spurt om det ville inter-

Paal Berg gjorde så å st kabnettsspørsmål på å få med statsrådene Trygve Lie og Oscar Torp i den nye regjering. Hambro skriver: «Jeg sa da at når vi skulle snakke like ut, så var det i min gruppe en meget sterk stemning mot å flytte over i den nye regjering sjefene for nettopp de departementer som i første rekke skulle undergis granskning.»

til
Cl
ha
fa
so
19
ur
at
so
at
tal
be
in
al
in
pr
so

pt
vs
og
D
in
ss
te

vt
bd
ir

morgennummer henholdsvis torsdag 9. april og fredag 10. april. Den fjerde og siste artikkel om Hambros dagbøker fra 1945 kommer i Af-tenpostens morgennummer mandag 13. april.